

Що варто вважати зловживанням правом на звернення в умовах воєнного стану?

Відповідно до ст. 40 Конституції України усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

З аналізу положень вказаної статті Основного Закону, а також положень Закону України “Про звернення громадян” можна дійти висновку, що **право на звернення - це право, яке спрямоване на реалізацію усіх інших визначених у чинному законодавстві України прав громадян, відстоювання їхніх законних інтересів, забезпечення участі у вирішенні питань місцевого та державного значення.**

Право на звернення, як і право на доступ до публічної інформації, також є універсальним інструментом, що сприяє виявленню та запобіганню корупційним явищам, іншим недолікам в роботі органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності.

Відповідно до ст. 64 Конституції України зазначене право є непорушним та не може обмежуватись навіть в умовах воєнного та надзвичайного стану.

Водночас, на практиці, як у мирний так і в воєнний час, трапляються випадки, коли використання права на звернення є надмірним, що за своєю суттю нівелює сенс та зміст вказаного права та може призводити до різного ступеню негативних наслідків.

Це, зокрема стосується випадків **зловживання правом на звернення, що може вважатись одним із видів навмисної або необережної, соціально-шкідливої та деструктивної правової поведінки громадян, спрямованої не так на реалізацію такого права, як на завдання матеріальної або моральної шкоди відповідному органу влади, установі, їх посадовим чи службовим особам.**

Досить часто така поведінка громадян спрямована на вчинення емоційного насильства щодо тієї чи іншої посадової чи службової особи органу влади, іншої установи та покликана схилити її на прийняття певного рішення, завдати шкоди психологічній стійкості під час виконання завдань та функцій або іншим чином впливати на якість виконання роботи такою особою.

З моменту початку широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну більшість громадян долучилась тією чи іншою мірою до захисту державності та територіальної цілісності, що сприяло зменшенню кількості направлених звернень. Водночас, на практиці, трапляються випадки недобросовісного та надмірного користування правом на звернення, що може істотно впливати на ефективність роботи органу влади, іншої установи.

Чинне законодавство України не містить визначення або конкретних ідентифікаторів зловживання будь-яким правом, окрім наголошення на неприпустимості зловживання процесуальними правами у процесуальних кодексах.

Основними причинами навмисних та/або необережних зловживань правом на звернення можна вважати:

низький рівень правової культури особи, яка звертається зі зверненням, у тому числі деформація правосвідомості через ворожу пропаганду;

незадоволення результатом розгляду попереднього звернення або запиту на інформацію;

особиста неприязнь заявника до певної посадової особи дії, якої оскаржуються;

виконання завдань ворога щодо створення перешкод в роботі органів та установ, які сприяють вирішенню соціально-важливих питань;

завдання шкоди психологічному здоров'ю людини в результаті впливу несприятливих факторів, пов'язаних із війною.

Відповідно до форми реалізації права на звернення зловживання під час дії правового режиму воєнного стану, умовно, можна поділити на такі категорії:

зловживання під час реалізації права на усне звернення;
зловживання щодо подання письмового звернення.

Відповідно до змісту та обсягу права на звернення зловживання під час дії правового режиму воєнного стану, умовно, можна поділити на такі категорії:

зловживання, пов'язані з правом подання звернення;
зловживання, пов'язані з реалізацією похідних прав на звернення, пов'язаних з його розглядом (ст. 18 Закону України "Про звернення громадян").

З огляду на те, що в період воєнного стану обсяг та зміст похідних прав (визначених у ст. 18 Закону України "Про звернення громадян") може підлягати окремим обмеженням, розглянемо детальніше, що може вважатись зловживанням правом під час подання усного та письмового звернення.

Проблематика першого, як правило, пов'язана із функціонуванням "гарячих ліній" та телефонів, які здійснюють прийом та фіксацію усних звернень.

Серед головних зловживань під час подання усних звернень можна виділити такі:

словесні образи, приниження, залякування, погрози під час подання звернення;
телефонний-тролінг, розіграші (пранки) тощо;
системне безпричинне направлення скарг на осіб, які приймають телефонні дзвінки;
займання без реальної потреби значної частини часу на лінії шляхом беззмістовного повідомлення інформації, яка не стосується порушеної проблеми або не містить предмету звернення;

системне телефонування на гарячу лінію (наприклад кожної години) щодо одного і того ж питання тощо.

Серед головних зловживань під час подання письмових звернень можна виділити такі:

словесні образи, приниження, залякування, погрози для посадових та службових осіб у зверненнях;

повідомлення у зверненнях значної кількості інформації, яка не стосується вирішення порушеного питання (трапляються випадки коли звернення становить понад 20 сторінок інформації дрібним шрифтом) з ціллю приховати одне із питань, яке потребує вирішення, чим спровокувати порушення зазначеного права для послідуячого оскарження;

порушення у зверненні значної кількості питань, опрацювати які неможливо впродовж граничного строку розгляду звернення (45 календарних днів);

системне направлення необгрунтовано-великої кількості звернень, так званий "письмовий тролінг" (як правило такі звернення не мають істотної різниці в змісті та відрізняються лише окремими елементами прохальної частини звернення);

надмірне та/або безпідставне оскарження дій та бездіяльності органів та їх посадових чи службових осіб, навіть у випадках вичерпання можливості оскарження до вищестоящої посадової особи тощо;

направлення звернення до великої кількості адресатів, у тому числі до компетенції яких не належить вирішення порушених питань.

В умовах воєнного стану громадянам слід розуміти допустимі межі використання свого права на подачу усного звернення та скористатися таким правом усвідомлено, за нагальної потреби. Адже хаотичне безпричинне бажання реалізувати зазначене право, особливо із питань, вирішення яких не є невідкладним, може позбавити можливості в реалізації такого права особою, яка дійсно його потребує (напр. дізнатись інформацію щодо функціонування гуманітарного коридору в тій ситуації, коли можливість здійснити дзвінок може стати останньою).

Свобода реалізації права однієї людини має свої межі, зокрема в тому місці, де бере початок інтерес суспільства або реалізація права іншої людини.

Тому досягнення розумного співвідношення між особистими інтересами та інтересами іншої особи або суспільства вимагає розсудливого, адекватного та справедливого користування своїм правом на звернення особливо в умовах воєнного стану. Надмірне та необгрунтоване використання свого права на звернення в умовах воєнного стану, що призводить до негативних наслідків, може тягнути за собою юридичну відповідальність.

Зрештою будь-яке зловживання правами є недопустимим, оскільки, в тій чи іншій мірі завдає шкоди державі, суспільству і конкретному громадянину, в тому числі тому, хто зловживає правом.

Відтак, зважаючи на значну завантаженість суб'єктів владних повноважень в період воєнного стану, пов'язану з виконанням завдань та функцій, спрямованих на захист державності та територіальної цілісності України, громадянам доцільно звертатись лише щодо актуальних питань, пов'язаних з існуванням реальної загрози життю та здоров'ю громадян, вирішення яких є невідкладним та не може бути відтермінованим. При цьому вирішення повсякденних та інших незначних питань варто відкласти на післявоєнний період.